

**ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΡΚΑΛΟΧΩΡΙΟΥ,
ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ ΚΑΙ ΒΙΑΝΝΟΥ**

ΑΝΔΡΕΑΣ ΝΑΝΑΚΗΣ

**ΠΤΥΧΕΣ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ - ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
ΣΤΟΝ 20^Ο ΑΙΩΝΑ**

Πρόλογος
Μητροπολίτη Ίλίου, Ἀχαρνῶν
καί Πετροπόλεως Δρ. Ἀθηναγόρα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗ

**ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΡΚΑΛΟΧΩΡΙΟΥ, ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ ΚΑΙ
ΒΙΑΝΝΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ΝΑΝΑΚΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ Α.Π.Θ.**

**ΠΤΥΧΕΣ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ – ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
ΣΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ**

(Εκδόσεις Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη 2017, σσ. 219 + 52)

Βιβλιοπαρουσίαση – Σχολιασμός Εκδόσεως

Ιωάννης Ελ. Σιδηράς

Θεολόγος – Εκκλησιαστικός Ιστορικός – Νομικός

Η μετοχή στις αλήθειες κάθε βιβλίου, το οποίο εκδίδεται και κυκλοφορεί, είτε είναι περισσότερο είτε λιγότερο επιστημονικό, αποκαλύπτει τόσο στον απλό αναγνώστη, όσο και στον ειδικό επιστήμονα και μελετητή έναν «άγνωστο κόσμο» γεγονότων και προσώπων, αιτίων και αιτιατών, αντικειμενικών ή υποκειμενικών αληθειών, πιστευμάτων και ιδεολογημάτων. Σε κάθε περίπτωση όμως το βιβλίο ως πόνημα ενδιαθέτου σκέψεως και μυσταγωγίας πνεύματος έχει κάτι να εισφέρει στον ειδήμονα ή μη αναγνώστη, ο οποίος ακορέστως αναζητά την γνώση και το δυσχερέστερο αυτής, την Αλήθεια.

Η έκδοση του νέου επιστημονικού ιστορικού πονήματος του πολυγραφότατου και εμπνευσμένου συγγραφέως, Σεβ. Μητροπολίτου Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου κ. Ανδρέου Νανάκη, Καθηγητού της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, υπό τον τίτλο: «Πτυχές Σχέσεων Εκκλησίας – Πολιτείας κατά τον 20^ο αιώνα» (Εκδόσεις Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη 2017, σσ. 219 + 52), αποτελεί έναν ακόμη επιστημονικό ερευνητικό κρίκο στο όλο πολυδιάστατο και πολυσχιδές συγγραφικό έργο του στο πλαίσιο τόσο των ακαδημαϊκών ενδιαφερόντων και καθηκόντων του όσο και της εν τη Εκκλησία Χριστομιμήτη λευϊτικής διακονίας του και μάλιστα ως λογίου Φαναριώτου Ιεράρχου, ο οποίος μυσταγωγεί το μυστήριο της Εκκλησίας στην Πατριαρχική μεγαλόνησο Κρήτη. Η δε βιβλιοπαρουσίαση του νέου αυτού επιστημονικού πονήματος του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου, ο οποίος διά τον γράφοντα υπήρξε και παραμένει αμεταθέτως πολυφίλητος και πολυσέβαστος Πανεπιστημιακός Διδάσκαλος και «Ακαδημαϊκός Ανάδοχος» της μετά απαθούς πάθους ενασχολήσεώς μας περί την ιστορία του πολυμαρτυρικού και Πρωτοθρόνου Οικουμενικού Πατριαρχείου μας κατά τις μεταπτυχιακές σπουδές μας στον ιστορικό κλάδο της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ., η βιβλιοπαρουσίαση, λέγω, δεν αποτελεί μία τυπική υποχρέωση ή ένα ανούσιο καθήκον, αλλά ελαχίστη γραπτή δημοσία κατάθεση και δώρημα ψυχής του «αεί διδασκομένου» μαθητού προς τον εμπνευσμένο «αεί Διδάσκαλό» του.

Το επιστημονικό πόνημα του Μητροπολίτου Αρκαλοχωρίου κ. Ανδρέου, το οποίο διακοσμείται στο χαρτόδετο εμπροσθόφυλλο και οπισθόφυλλό του με την διακριτική εκτύπωση διαφόρων ιστορικής σημασίας και αξίας φωτογραφιών ενίων εκ-

κλησιαστικών, πολιτικών και λοιπών προσωπικοτήτων, που έδρασαν κυρίως κατά τον προηγούμενο αιώνα και σχετίζονται με το περιεχόμενο των επιμέρους θεματικών ενοτήτων αυτού, αφιερύεται από τον συγγραφέα ως «ευγνωμοσύνης αντίδωρον», «τω π. Ειρηναίω Δεληδήμω», και προλογίζεται καταλλήλως από τον Σεβ. Μητροπολίτη Ιλίου, Αχαρνών και Πετρούπολεως κ. Αθηναγόρα (Δρ.).

Στις 219 σελίδες του επιστημονικού αυτού πολυεδρικού κατά τις επιμέρους θεματικές ενότητές του πονήματος περιλαμβάνονται ο εκτενής και ουσιαστικός πρόλογος (σσ. 11-23) του Σεβ. Μητροπολίτου κ. Αθηναγόρου, η κατατοπιστικά αναλυτική και διεξοδικά ερμηνευτική των όσων έπονται εισαγωγή (σσ. 25-46) του συγγραφέως, οι δέκα λίαν ενδιαφέρουσες θεματικές ενότητες, οι οποίες αποτελούν επιστημονικά κείμενα του Σεβ. Μητροπολίτου κ. Ανδρέα σε επετειακές εκδηλώσεις, ημερίδες, συμπόσια, συνέδρια και αφιερωματικούς ή επετειακούς συλλογικούς τόμους, ενώ στις επόμενες 52 σελίδες παρατίθεται ο κατάλογος των ανέκδοτων αρχειακών πηγών, η πλούσια ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, οι χρησιμοποιηθείσες ιστοσελίδες, το ευρετήριο ονομάτων, το παράρτημα των εικόνων στο οποίο δημοσιεύεται πλούσιο και κατατοπιστικό φωτογραφικό υλικό εκκλησιαστικών, πολιτικών, στρατιωτικών και άλλων προσώπων που σχετίζονται με το περιεχόμενο των επιμέρους θεματικών ενοτήτων του πονήματος, και τέλος ο εκτενής κατάλογος των έργων του συγγραφέως.

Ευθύς εξ' αρχής οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ότι ο Σεβ. Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου κ. Ανδρέας με το νέο αυτό πόνημά του θέτει τον «δάκτυλον επί τον τύπον των ήλων» και με επιστημονική ακρίβεια, τεκμηρίωση και αντικειμενικότητα επιχειρεί να παρουσιάσει «γυμνή την αλήθεια», αντί φόβου ή πάθους και χωρίς διπλωματικές «περιστροφές» στον επιστημονικό λόγο του, επειδή ακριβώς επιδιώκει να υπηρετήσει την αλήθεια και μόνο την αλήθεια για το φλέγον και ακανθώδες ζήτημα των σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας, το οποίο είναι διαχρονικό και κατά τα τελευταία έτη λίαν επίκαιρο, καθώς επίσης και των σχέσεων της Εκκλησίας με την αριστερά και τον κόσμο της διανόησης. Ένα είναι βέβαιο, ότι το επιστημονικό σύγγραμμα του Σεβασμιωτάτου δεν εξυπηρετεί αλλότριες σκοπιμότητες, ούτε όμως αμβλύνει τις γωνίες, αλλά υπό το πρίσμα της ευθυνοφόρου εκκλησιαστικής διακονίας του ως Φαναριώτου Ιεράρχου και Πανεπιστημιακού Διδασκάλου διακονεί και αγωνίζεται για την αλήθεια και αυτήν μόνο αναδεικνύει σε κάθε σελίδα, παράγραφο, γραμμή και λέξη των δημοσιευθέντων κειμένων του, ενώ έκδηλη είναι και η αγωνία του για την πορεία της Εκκλησίας μέσα στην ταλανιζόμενη κοινωνία και τον σύγχρονο κόσμο, για την πατρίδα και το Γένος, όπως εκείνος άριστα γνωρίζει να νοσηματοδοτεί το περιεχόμενο των παραπάνω όρων ως πνευματικό ανάστημα του Οικουμενικού Θρόνου και προσωπικότητα της επιστήμης και του πνεύματος.

Εάν μάλιστα θα έπρεπε να επιλέξω ένα απόσπασμα από τον πρόλογο του Σεβ. Μητροπολίτου Ιλίου κ. Αθηναγόρου, το οποίο σε λίγες αράδες δύναται να δώσει το «στίγμα» των γραφομένων του Μητροπολίτου Αρκαλοχωρίου, θα επέλεγα, άνευ δεύτερας σκέψεως, το κάτωθι: «Γεγονότα, τα οποία μέσα από την απaráμιλλη τέχνη της πέννας του συγγραφέα αποκτούν ξεχωριστή αξία και δυναμική, αποδεικνύοντας με αυ-

τόν τον τρόπο την ιστορική μοναδικότητα, αλλά και την ευκαιρία και την ευθύνη που έχουμε ως μέλη της Εκκλησίας του Χριστού να καθορίσουμε και να αναβαθμίσουμε τον ρόλο μας στο χωροχρόνο της ιστορικής ύπαρξής μας».

Ως «εγκάρσια τομή» θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν τα γραφόμενα του συγγραφέως για το τόσο πολυδαίδαλο ζήτημα των σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας για το οποίο στην εισαγωγή του θέτει το άλας επί της πληγής για να πονέσει και να προκαλέσει γόνιμα, να ερεθίσει και να αφυπνίσει τόσο τους ειδήμονες και καθ' ύλην υπευθύνους όσο και το ευρύ αναγνωστικό κοινό, όταν κάνει λόγο για τον τρίτο από τους πειρασμούς του Κυρίου, που αναφέρεται στην κατά κόσμον ή κατ' άνθρωπον εξουσία. Μήπως άραγε στο δίπολο τούτο Εκκλησίας – Πολιτείας δεν τίθενται πάντοτε – δυστυχώς όχι πάντοτε μόνο από την πολιτεία και ζητήματα «δικαιοδοτικής εξουσίας» ή πιο ήπια και ανώδυνα εάν θα το γραφαμε, «δικαιοδοτικής αρμοδιότητος»;

Ο ίδιος ο Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου εισαγωγικά αυτοπροσδιορίζει με τον πλέον σαφή, εύστοχο και αποκαλυπτικό τρόπο το βαθύτερο υπόβαθρο της πολυσυζητημένης και πολυδιαπραγματευόμενης από τους κατά καιρούς σχετικούς ή ασχέτους υποθέσεως των σχέσεων Εκκλησίας – Πολιτείας, γράφοντας: *«Στα μελετήματα του παρόντος βιβλίου πρωταγωνιστούν επώνυμα εκκλησιαστικά και πολιτικά πρόσωπα του προηγούμενου αιώνα, όπου επιλοχώνει, όπως και σ' εμάς, κατά την νηπτική παράδοση, να είμεθα πρωτίστως προσευχομένη Εκκλησία, διότι μόνο έτσι δυνάμεθα να αντισταθούμε στον αντίδικο και στα πονηρά έργα του.*

Στις ψηφίδες των σχέσεων Εκκλησίας – Πολιτείας, που ξετυλίγονται στις σελίδες αυτού του βιβλίου, στις αχτίδες που ρίχνουν το φως τους σε γεγονότα, πρόσωπα και ζητήματα της Εκκλησίας και της Πολιτείας του προηγούμενου αιώνα, ο αναγνώστης μπορεί να θέσει το ερώτημα, πού είναι ο Θεός μέσα σε όλα αυτά τα κείμενα; Τούτο, άλλωστε, εύστοχα παρατήρησε και ο δάσκαλός μου Νίκος Ζαχαρόπουλος, όταν του υπέβαλα το διδακτορικό μου, για τη χηρεία του Οικουμενικού Θρόνου και την εκλογή του Μελετίου Μεταξάκη, όπου και εκεί εμπλεκόταν η Εκκλησία με την Πολιτεία. Τελικά, που είναι ο Θεός σε όλα αυτά, μονολόγησε...».

Επειδή μάλιστα το ζήτημα της εκκοσμικεύσεως κυριαρχεί παντού και δυστυχώς ακόμη και μέσα στον εκκλησιαστικό χώρο ο συγγραφέας διευκρινιστικά συμπληρώνει ότι: *«τα ιστορικά γεγονότα του βιβλίου δεν μπορούμε να τα απομονώσουμε από τη Θεανθρώπινη ολότητα της Μίας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας, σε σχέση με το ανθρώπινο δράμα, την τραγικότητα, αλλά και τη χαρά και την ευλογία της Ανάστασης για τα μέλη της Εκκλησίας και γι' αυτό γράψαμε αυτά τα εισαγωγικά».*

Ειδικότερα, στις σελίδες του κυρίως μέρους (σσ. 47-219) του θεματολογικά πολυδιάστατου και πολυπόικιλου αυτού συγγράμματος, οι επιμέρους θεματικές ενότητες αντιστοιχούν στα δέκα κατά καιρούς και περιστάσεις δημοσιευθέντα κείμενα – μελετήματα του Σεβ. Μητροπολίτου Αρκαλοχωρίου κ. Ανδρέα, τα οποία είναι τα εξής:

1) Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ΄ και τα αποκαλυπτήρια του αδριάντα στη Θεσσαλονίκη. Πρόκειται για ομιλία η οποία εκφωνήθηκε την Κυριακή 7-12-2014 στην αίθουσα τελετών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ακολούθησαν τα αποκαλυπτήρια του αδριάντα του Ιωακείμ Γ΄ έμπροσθεν της Θεολογικής Σχολής (σσ. 47-65).

2) Το «ανάθεμα στον Ελευθέριο Βενιζέλο» (1916). Ανακοίνωση στο Συνέδριο «100 χρόνια από το κίνημα Εθνικής Άμυνας», Θεσσαλονίκη Ιανουάριος 2016 (σσ. 67-76).

3) Ο Μητροπολίτης Κυζίκου Καλλίνικος και ο Καθηγητής Ανδρούτσος αντιπαραθέτονται για την εκλογή του Μελετίου Μεταξάκη (1921). Εισήγηση στην Ημερίδα: «Μητροπολίτης Βεροίας Καλλίνικος», στη Μητρόπολη Βεροίας, Οκτώβριος 2012 (σσ. 77-95).

4) Η επίσκεψη του Ελευθερίου Βενιζέλου στο Οικουμενικό Πατριαρχείο την 1^η Νοεμβρίου 1930. Ανακοίνωση στο ΙΑ΄ Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο, Ρέθυμνο, Οκτώβριος 2011 (σσ. 97-112).

5) Ο Ιωάννης Μεταξάς (1938) του Αθηνών Χρυσάνθου του από Τραπεζούντος. Πρόκειται για μελέτημα το οποίο δημοσιεύτηκε στον Τιμητικό Τόμο: «Σπουδή στην κατακόρυφη και οριζόντια κοινωνικότητα», για τον Ομότιμο Καθηγητή Βασ. Ι. Γιούλτση, Θεσσαλονίκη 2007 (σσ. 113-130).

6) Η διαμαρτυρία του Σπυρίδωνος προς τον Στ. Γονατά για την μετάθεσή του από τα Ιωάννινα (1923). Μελέτημα το οποίο δημοσιεύτηκε στον Τιμητικό Τόμο για τον Ομότιμο Καθηγητή Γρηγόριο Δ. Ζιάκα, Θεσσαλονίκη 2008 (σσ. 131-144). 7) Ο από Ιωαννίνων Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος Σπυρίδων εν μέσω εκκλησιαστικών και πολιτικών διχασμών. Ανακοίνωση στο Συνέδριο για τα 100 χρόνια της Σχολής Βελλάς (1911-2011), Ιωάννινα, Οκτώβριος 2011 (σσ. 145-158).

8) Η Εκκλησία και ο Νίκος Καζαντζάκης. Ο μύθος για τον αφορισμό και την κηδεία του (1957). Πρόκειται για ανακοίνωση η οποία παρουσιάσθηκε στο Συνέδριο για τον Νίκο Καζαντζάκη, πενήντα χρόνια από τον θάνατό του (1957-2007). Βλ. και στον ιστότοπο http://imakb.gr/Nikos_Kazantzakis_ar8ro.htm (σσ. 159-175).

9) Σχέσεις Εκκλησίας και Αριστεράς στην Ελλάδα μεταξύ του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα. Ανακοίνωση η οποία παρουσιάσθηκε στο Επιστημονικό Συνέδριο: «Εκκλησία και Αριστερά», στην Θεσσαλονίκη, τον Ιανουάριο του 2013. Βλ. στο blog.auth.gr/moschosg/2013/01/24 Αρκαλοχωρίου Ανδρέας (σσ. 177-192).

10) Εκκλησία και Πολιτεία στην Ελληνική Επικράτεια. Μελέτημα το οποίο δημοσιεύεται στον υπό έκδοση Τιμητικό Τόμο για τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Πριγκηποννήσων κ. Ιάκωβο (σσ. 193-219).

Ο δόκιμος, πολύπειρος, πολυγραφότατος, καινοτόμος και από πολλών ετών ειδήμων του αληθύνοντος ιστορικού επιστημονικού συγγραφικού καλάμου συγγραφεύς επιτυγχάνει ως μύστης και σκαπανεύς της ιστορικής αληθείας και μόνον αυτής με την

αρίστη μελέτη και κατάλληλη αξιοποίηση και χρήση των ανέκδοτων ιστορικών πηγών και της πλούσιας σχετικής βιβλιογραφίας σε συνδυασμό με το δωρικό, σαφές, ακριβές και καθαρό άνευ περιστροφών «ύφος και ήθος» της γραφής και του αληθεύοντος λόγου του να μας αποκαλύψει εν πολλοίς άγνωστες και λίαν ενδιαφέρουσες πτυχές του όντως ακανθώδους ζητήματος των διπολικών σχέσεων Εκκλησίας – Πολιτείας και των άμεσα ή έμμεσα συναφών προς αυτές «λεπτών» επιμέρους σχετιζομένων ή διαπλεκομένων σχέσεων ανάμεσα στους εντόνως πεφορισμένους εννοιολογικούς όρους: «εκκλησιαστική» και «πολιτική» εξουσία, «Γένος» και «Έθνος», «Εθνάρχουσα Εκκλησία» και «Εθνική Εκκλησία», «Εθναρχικό» και «Εθνικό» κέντρο, ήτοι Φανάριον και Αθήνα, «εκκλησιαστικός εθνοφυλετισμός» και «οικουμενική υπερεθνική Ορθοδοξία», «προεθνική ή εθναρχική» και «εθνική» ιδεολογία, «ελλαδικός επαρχιωτισμός» και «οικουμενικός εξωελλαδικός ελληνισμός», «ελλαδικό αυτοκέφαλο» και «Μητέρα Εκκλησία», «ελλαδική εκκλησιαστική δικαιοδοτική εδαφική ομοιογενοποίηση» και «αναφαίρετα, απaráγραπτα, υπεραιώνόβια δίκαια και κανονικά προνόμια του Φαναρίου», «Εκκλησία και αριστερά», «διοικούσα Εκκλησία και εμφύλιος», «θεολογία» και «διανόηση», «εκκλησιαστική πίστη» και «εφήμερη κοσμική ιδεολογία», «εκκλησιαστική εκκοσμίκευση» και «νηπτική μέθεξη στη θεία χάρη», «νοσηρή θρησκευτικότητα» και «εκκλησιαστικοποιημένη εν Χριστώ ζωή».

Όλα τα ως άνω «δίπολα» με τον τρόπο που οριοθετούνται και νοηματοδοτούνται από τον συγγραφέα καταδεικνύουν την «γυμνή αλήθεια», ότι δηλαδή αυτά δορυφορούνται άμεσα ή εμμέσως περίξ του κεντρικού πόλου, ο οποίος είναι ο πειρασμός της εξουσίας που ως ακαταμάχητο δέλεαρ καθυποτάσσει διαχρονικώς τις κοσμικές και εκκλησιαστικές προσωπικότητες της κάθε εποχής, ενώ παράλληλα επιδρά καταλυτικά στην πορεία, μετεξέλιξη ή και μετάλλαξη ακόμη και των θεσμών τους οποίους ενσαρκώνουν τα πρόσωπα. Αυτός ο κεντρικός πόλος, ο οποίος ως «αόρατος ομφάλιος λώρος» τρέφει όλες τις προαναφερθείσες διπολικές, αντινομικές ή και συγκρουσιακές σχέσεις, καταφαίνεται και άμεσα ή έμμεσα συνυφαίνεται σε όλες τις σελίδες των γραφομένων του Μητροπολίτου Αρκαλοχωρίου.

Σε κάθε επιμέρους θεματική ενότητα, η οποία αναπτύσσεται στο εν λόγω επιστημονικά τεκμηριωμένο πόνημα, ο συγγραφέας δεν παραθέτει απλώς τα ξηρά, άνυδρα και απολιθωμένα ιστορικά γεγονότα, αλλά προσεγγίζει ερμηνευτικά, με ζωντανό, παραστατικό και διεισδυτικό τρόπο την ιστορική αληθεία ακόμη και για ζητήματα τα οποία μέχρι πρότινος εθεωρούντο «ταμπού» (π.χ. Εκκλησία και αριστερά ή Εκκλησία και διανόηση) στην προσπάθειά του να καταδείξει άνευ φόβου και πάθους, χωρίς δισταγμό ή συστολή, αυτολογοκρισία ή αυθαίρετη εικολογία, τα βαθύτερα αίτια λόγων και έργων, επιλογών και λαθών, τόσο των εκκλησιαστικών όσο και των πολιτικών προσωπικοτήτων κατά τα τέλη του 19^{ου} και σε όλο τον 20^ο αιώνα. Κατά το κοινώς λεγόμενον ο Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου κ. Ανδρέας «γράφει ή λέγει πικρές αλήθειες», οι οποίες κατά το «συναμφοότερον» είτε αφορούν τα της πολιτείας πρόσωπα είτε τα της Εκκλησίας, θέλοντας να καταδείξει την ευθύνη η οποία ως συναίσθηση βαρυτίμου χρέους θα πρέπει να αποτελεί τον κύριο γνώμονα και την αδιαπραγμάτευτη αξιακή και θεμελιώδη αρχή στο πλαίσιο της αρμονικής και ειλικρινούς συνεργασίας

των δύο κορυφαίων θεσμών, ήτοι της Εκκλησίας και της Πολιτείας, για όλα ανεξαιρέτως τα πολιτικά και εκκλησιαστικά πρόσωπα κατά την ενάσκηση αντιστοίχως της πολιτικής εξουσίας και της εκκλησιαστικής διακονίας τους έναντι του λαού τον οποίο συναποτελούν «πιστοί» ή «μη πιστοί» και εν ταυτώ «πολίτες» σε ένα κράτος δικαίου.

Στο πλαίσιο αυτό ο συγγραφέας ουδόλως παραλείπει να αναφέρει και να υπογραμμίσει μετ' επιμόνου και εμφατικής γραφής μέσω των επιμέρους θεματικών ενότητων του πονήματός του, την μακροχρόνια «βαβυλώνια αιχμαλωσία» της Εκκλησίας από την κρατική εξουσία της επισήμου Πολιτείας και κυρίως σε περιόδους εθνικού και εμφυλιοπολεμικού διχασμού και αντιδημοκρατικών καθεστώτων (π.χ. Δικτατορία Μεταξά, Χούντα Συνταγματαρχών), όταν τότε τα περί «συναλληλίας» ή τα παρεμφερή περί των σχέσεων Εκκλησίας – Κράτους επί τη θεμελιώδει αρχή της «νόμω κρατούσης πολιτείας» αποτελούσαν «κενό γράμμα» και ακούγονταν ως τραγελαφική ουτοπία, ενώ συνάμα δεν εξέλιπον και οι ιστορικά καταγεγραμμένες περιπτώσεις της εκουσίως ή ακουσίως εκάστοτε «προθύμου ελλαδικής εκκλησιαστικής ηγεσίας» να επιτελεί τον ρόλο της «θεραπαινίδος», ένεκα μάλιστα διαζόντων πολιτικών και κοινωνικών «αναγκαιοτήτων και σκοπιμοτήτων», έναντι των κατά καιρούς ποικίλων κελυσμμάτων της επισήμου πολιτείας και της επικρατούσης κυρίαρχης ιδεολογίας.

Ο Σεβ. Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου κ. Ανδρέας με την βαθυνούστατη σκέψη και εμπειρία του περί τα εκκλησιαστικά και εθνικά μας «*interna corporis*» παρουσιάζει με τον πλέον ενδελεχή και ανάγλυφο τρόπο την «διπολική πάλη» στο βωμό της ικανοποίησεως του «πειρασμικού δελέατος της εξουσίας» ανάμεσα στο κοσμικό και το εκκλησιαστικό φρόνημα εν τω ασφυκτικό και καταπιεστικό πλαίσιο της επιμόνου και ακορέστου τάσεως και επιθυμίας του εκάστοτε Καίσαρος, ήτοι της επισήμου Πολιτείας, να ποδηγετήσει και χειραγωγήσει την Εκκλησία επιβάλλοντας την αρχή της ακρίτου και ακράτου «πολιτειοκρατείας» ή ενός άλλου τύπου «επικαιροποιημένου» σε κάθε ιστορική περίοδο, «καισαροπαπισμού», όπως δυστυχώς πολλάκις συνέβη, στις σχέσεις της με την διοικούσα Εκκλησία, η οποία κατά καιρούς – όχι πάντοτε – αγόμενη και φερόμενη – κατέστη μέσω των επιλογών της εκάστοτε ηγεσίας της «επικουρικό όργανο», σχεδόν κομματική οργάνωση, προθύμου ικανοποίησεως και απολύτου εκτελέσεως των απαιτήσεων και άνωθεν βουλών τής κυρίαρχης πολιτικής εξουσίας και ιδεολογίας (π.χ. το ανάθεμα κατά του Βενιζέλου).

Έτσι λοιπόν ο συγγραφέας του νέου αυτού αποκαλυπτικού στις ενδιαφέρουσες και εν πολλοίς άγνωστες ιστορικές λεπτομέρειές του συμβάλλει καθοριστικά στο να ερμηνευθεί και να κατανοηθεί η μακροχρόνια «βαβυλώνια αιχμαλωσία» της Εκκλησίας, η οποία είτε εξαναγκαζόμενη από τις πολυποίκιλες και αυθαίρετες «κρατικές παρεμβάσεις» και τους «καισαροπατερναλισμούς» της επισήμου πολιτείας είτε αποδεχομένη τον σφιχταγκαλισμό της με την κρατική – πολιτική εξουσία, ουδέποτε εν τέλει υπήρξε όντως ελευθέρα κατά την εσωτερική λειτουργία της, αλλά βίωνε την φενάκη της πολυδιαφημιζόμενης αυτοκεφαλίας της. Τελικώς, όπως εύστοχα επισημαίνει εισαγωγικά ο συγγραφέας του εν λόγω επιστημονικού πονήματος, όλα τα πρόσωπα, εκκλησιαστικά και πολιτικά, καθώς και τα παραχθέντα εξ αυτών ιστορικά γεγονότα κατά τον 20^ο αιώνα, δύνανται εν μέρει ή εν όλω να ερμηνευθούν με μέτρο κρίσεως

και κριτήριο ερμηνείας την στάση τους έναντι του πειρασμού της εξουσίας, αναφέροντας ο ίδιος χαρακτηριστικά: *«Τα εκκλησιαστικά πρόσωπα των μελετημάτων που ακολουθούν, με νευραλγικές θέσεις στη ζωή και δράση της Εκκλησίας, ταλανίζονται μέσα σε αυτή την καθημερινή διελκυστίδα της αντιμετώπισης και διαχείρισης του πειρασμού της εξουσίας.*

Ο πειρασμός της εξουσίας δεν αφήνει άγευστα τα πρόσωπα που εκφράζουν και υπηρετούν ιδεολογικά και πολιτικά ρεύματα του προηγούμενου αιώνα και συναντάμε στο βιβλίο: Ελευθέριο Βενιζέλο, Ιωάννη Μεταξά, Νίκο Καζαντζάκη, Πασαλίδη».

Επειδή ο σύγχρονος άνθρωπος ζει στην λεγομένη και με αρκετή δόση άκρατης αλαζονείας και άκριτης επάρσεως πολυδιαφημιζόμενη «μεταμοντέρνα» ή «μετανεωτερική» εποχή, στην οποία το ανθρώπινο πρόσωπο και οι θεσμοί ευτελίζονται και παραδεδομένες αρχές, αξίες, ιδανικά, «αυθεντίες» αμφισβητούνται και αργίσι απορρίπτονται, επειδή, όπως θεόπνευστα γράφει ο αοίδιμος π. Αλέξανδρος Σμέμαν στο προσωπικό «Ημερολόγιό» του, κυριαρχούν τα πάσης φύσεως «είδωλα» με τα οποία αρέσκεται να παραμυθιάζεται ο «υπέρ άγαν» υλιστής και ορθολογιστής σύγχρονος ή «μοντέρνος» άνθρωπος, βιώνοντας την «φενάκη της ειδωλοποιημένης ζωής» του, έρχεται η καινοτόμος, ρηξικέλευθη, διεισδυτική, ερμηνευτική και ενίοτε ανατρεπτική επιστημονική γραφή του Φαναριώτου Ιεράρχου, Σεβ. Μητροπολίτου Αρκαλοχωρίου κ. Ανδρέα, ο οποίος θέτει όντως τον «δάκτυλον επί τον τύπον των ήλων» για την κατά «το συναμφότερον» ευθύνη της Εκκλησίας και της Πολιτείας έναντι του συγχρόνου ταλανιζομένου ανθρώπου, που βιώνει τα οντολογικά αδιέξοδα και τον υπαρξιακό αυτομηδενισμό του. Πολλώ δε μάλλον ο συγγραφεύς χωρίς να συγχέει την διττή ιδιότητά του ως Φαναριώτου Ιεράρχου, ήτοι εκκλησιαστικού ανδρός, και Πανεπιστημιακού Διδασκάλου, ήτοι ακριβολόγου και αντικειμενικού επιστήμονος, αποκαλύπτει και υπογραμμίζει την αλήθεια των πραγμάτων και κυρίως τον σωτηριολογικό, μυστηριακό και μεταμορφωτικό ρόλο της Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο χωρίς εκπτώσεις, διπλωματικές περιστροφές, ευσεβιστικές πρακτικές και πάντοτε επί τη βάση της θεμελιώδους πνευματικής και γνήσιας χριστοκεντρικής και χριστοδίδακτης αρχής για την πάλη κατά του πειρασμικού λογισμού της πάσης μορφής εξουσίας, η οποία πλανεύει τα πρόσωπα και ευτελίζει τους θεσμούς.

Ο συγγραφέας στο μικρό απόσπασμα, το οποίο όντως κοσμεί το οπισθόφυλλο του πονήματός του, γράφει χαρακτηριστικά: *«Στην εποχή των αυτοκρατοριών η πολιτική εξουσία, όπως και αν εκφραζόταν, προσλάμβανε την Εκκλησία, για να αναφερθούμε στο χριστιανικό κόσμο, αλλά και τη θρησκεία ευρύτερα, ως αναγκαία και απαραίτητη δύναμη διακονίας στη διαμόρφωση, έκφραση και άσκηση των επιλογών της. Είναι αδιамφισβήτητο ότι η συνείδηση, η βούληση, και η ψυχή του λαού, ο άνθρωπος που σήμερα ονομάζουμε πολίτη, έχει ανάγκη ενίσχυσης και εσωτερικής μυστηριακής ενδυνάμωσης.*

Όλοι οι επίγειοι οργανισμοί που πασχίζουν προς αυτή την κατεύθυνση, μένουν μόνο στην οριζόντια σχέση του ανθρώπου με τα επίγεια.

Η Εκκλησία όμως μέσα από την κοινωνία και την πνευματική ένωση ουρανού και γης διακονεί καθολικά και ολοκληρωμένα εν πνεύματι Αγίω τον άνθρωπο. Η ένωση των

επιγείων με τα ουράνια, η κατακόρυφη σχέση ουρανίων και γήινων, η κοινωνία της ψυχής του ανθρώπου με την Εκκλησία του Χριστού, όχι μόνο του παρέχει άλλη προοπτική και δυναμική στη ζωή του, αλλά τον ενισχύει στην υπέρβαση και στη διαχείριση των πειρασμών και των προβλημάτων της καθημερινότητας, τα οποία στις ημέρες μας πλεονάζουν, στην παγκοσμιοποιούμενη πραγματικότητα».

Σε μία εποχή λοιπόν που κυριαρχεί η «στοχευμένη αντιεκκλησιαστικότητα», όπως επισημαίνει ο συγγραφέας, ενώ παράλληλα το «πνευματικό» πολυμεταστατικό καρκίνωμα της άκρατης και άφρονος εκκοσμικεύσεως κατατρώγει τις σάρκες του εκκλησιαστικού σώματος και ευτελίζει τους θεσμούς, ο διάλογος ανάμεσα στην Εκκλησία και την Πολιτεία είναι «μονόδρομος». Παρήλθαν οι εποχές των διχαστικών ψυχροπολεμικών κηρυγμάτων και των υποκριτικών προσωπειών. Επιβάλλεται εκ των πραγμάτων ο διάλογος και όχι ο μονόλογος *ex cathedra*, επειδή τώρα πια πολλά προσώπια έπεσαν και συνεχίζουν να πέφτουν λόγω της συγχρόνου οδυνηράς πραγματικότητας. Υπέρμαχος αυτού του εντίμου και ειλικρινούς διαλόγου αναδεικνύεται έργοις και ουχί απλώς λόγοις και ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου κ. Ανδρέας, ο οποίος ως γνήσιος οραματιστής και γεφυροποιός, ειρηνοποιός και γνήσια και ουσιαστικά προοδευτικός, εν τέλει ως κοσμοπολίτης Φαναριώτης Ιεράρχης και φιλελεύθερος, χωρίς παρωπίδες και αγκυλώσεις, Ακαδημαϊκός Διδάσκαλος, κατακλείοντας την εισαγωγή του περισπούδαστου επιστημονικού του πονήματος γράφει: «*Η ιστορική άλλωστε πορεία μας, ως Εκκλησία, μέσα στους αιώνες των αιώνων, φανερώνει ότι οι θεσμοί της διαμόρφωσης των επιγείων παραδείσων, αποτελούν, στις καλύτερες εκφάνσεις τους, τις ευαισθησίες ομάδων ή προσώπων, για τη διαμόρφωση της επίγειας ευτυχίας, χωρίς όμως να έχουν υπερβεί τον πειρασμό της εξουσίας, η οποία, στο παρελθόν αλλά και τώρα, οικοδομείται με τη βία, με αίμα, μέσα από προσωπικά ή συλλογικά αδιέξοδα, με φυλακίσεις, μνησικακίες, αντεκδικήσεις, βομβαρδισμούς, πρόσφυγες ή μετανάστες.*

Στο σύνολο των σχέσεων και των διεργασιών της Εκκλησίας με τους πολιτικούς και τους διανοούμενους, η εκκλησιαστική ηγεσία, οι Ιεράρχες, κυρίως, βρισκόμαστε ή καλό είναι να βρισκόμαστε λίγο ή πολύ σε διαβούλευση...

Όλα αυτά όμως είναι όσα βλέπουμε, όσα γνωρίζουμε και όσα δυνάμεθα να γνωρίσουμε ή να προσεγγίσουμε, εμείς ως εκκλησιαστικά πρόσωπα, ως κληρικοί, ως Ιεράρχες αλλά και ως άνθρωποι της Εκκλησίας. Εύχομαι να αποτελέσουν τα κείμενα αυτά την αρχή, το έναυσμα για την εισόδευση του αναγνώστη στα ενδότερα του μυστηρίου της Εκκλησίας. Τότε μόνο θα γνωρίσουμε ότι τα ιστορικά διαλαμβανόμενα του βιβλίου αποτελούν έκφραση και επανάληψη των ανθρωπίνων σε συνάρτηση με τη σχέση που έχουν με τον Θεό». Γένοιτο!

Έγγραφον «ιδία χειρί» και με την προσδοκία..., Εν Κομοτηνή, τη 12^η Ιουλίου 2017, Ημέρα εορτίου μνήμης Αγίου Παΐσιου του Αγιορείτου.